

Наталія Пазюра

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ У США: АЛЬТЕРНАТИВНА ПРОГРАМА

KSZTAŁCENIE USTAWICZNE W PRZYGOTOWANIU NAUCZYCIELI W USA: ALTERNATYWNY PROGRAM

LIFELONG PEDAGOGICAL EDUCATION IN USA: ALTERNATIVE CERTIFICATION OF TEACHERS

Динамічні зміни в усіх галузях економіки України супроводжують сучасні процеси реформування, її входження в цивілізоване освітнє товариство. Необхідною умовою соціально-культурного й економічного поступу суспільства є підвищення якості освіти, разом з пошуком інноваційних шляхів підготовки педагогічного персоналу. Від них залежать головні питання реформ освітньої галузі в Україні. Педагогічна діяльність тісно пов'язана з життям суспільства, виступає однією з рушійних сил його розвитку. В сучасних умовах педагогічна діяльність повинна орієнтуватися на результат, турбуватися про якість цих послуг, забезпечувати мотивацію всебічного розвитку особистості, адаптуватися до глобальних викликів сучасності. Необхідність залучення найбільш освічених, ділових людей до педагогічної професії, формування їхньої мотивації до утримання в цій галузі, забезпечення можливості кар'єрного зростання актуалізує питання диверсифікації шляхів набуття педагогічної професії. Тому значний інтерес викликає досвід країн світу у розвитку альтернативних шляхів здобуття педагогічної професії, поряд з традиційними.

Вивчення результатів досліджень свідчить про опрацювання науковцями широкого спектру теоретичних і практичних проблем американської педагогіки. Зокрема досліджено спільне та відмінне у тенденціях розвитку педагогічної освіти США у сучасному світовому контексті.

Проблемі вивчення зарубіжної освіти та освіти США присвятили свої наукові роботи Н. Лавриченко, О. Локшина, О. Першукова, Л. Пуховська, А. Сбруєва та ін. Важливі питання професійної підготовки фахівців США, структури загальної та професійної освіти, реформування освітньої галузі, тенденції розвитку висвітлено у дисертаційних роботах і монографіях Н. Бідюк, Б. Вульфсона, А. Джуринського, В. Жуковського, З. Малькової, Н. Ничкало та ін. Як показало вивчення джерел, українські дослідники аналізують широкий спектр теоретичних і практичних проблем американської педагогіки. Однак дослідження альтернативних шляхів здобуття професії вчителя в США в Україні не здійснювалось.

Мета статті – розкрити сутність альтернативної педагогічної освіти в США, схарактеризувати зміст, форми та методи підготовки майбутніх педагогів за альтернативними програмами, виявити основних замовників нетрадиційного засобу здобуття педагогічної професії та проаналізувати вимоги до слухачів таких програм.

Проведене дослідження показало, що в США існує нестача педагогів, яка особливо відчутна в сільській місцевості (США)¹. Для вирішення цієї проблеми у 1980-х рр. було створено нові способи одержання сертифікату учителя за умов надання доступу більшої кількості кандидатів до високо якісних альтернативних програм підготовки. Альтернативні програми спрямовані на залучення кандидатів більш старшого віку, добре обізнаних з предмету, який вони хочуть викладати. До цієї категорії належать працівники, що вирішили змінити сферу діяльності. Замість традиційного академічного курсу альтернативні програми пропонують короткостроковий період навчання з подальшою практичною діяльністю, протягом якої кандидати продовжують навчатися вечорами та у вихідні, одержують структуровані менторські консультації та психологічну підтримку. Тому, що кандидати можуть здобути фах вчителя, а отже, і заробітну плату достатньо швидко, такі програми привабливі для значної кількості тих, які не можуть фінансово навчатись в університетах².

За американськими вченими «традиційна сертифікація» – це програми навчання на базі 4-річних коледжів з напрямку «освіта», що передбачає підготовку студентів та набуття ними базових компетенцій, які оціню-

¹ *Innovation in education: Alternative routes to teacher certification.* U.S. department of education, office of innovation and improvement, Washington, D.C., 2004, p. 2.

² *Transition to Teaching Grant Program; Notice of Final Priorities and Requirements and Notice Inviting Applications for New Awards for Fiscal Year (FY) 2004;* Department of education, Federal Register, Vol. 69, No. 84 Friday, April 30, 2004, p. 3.

ються через виконання письмових екзаменів відповідно до вимог штату³. Термін «альтернативний шлях здобуття сертифікату на викладацьку діяльність» використовується в США для визначення всіх видів програм, які передбачають професійну підготовку майбутніх учителів поза традиційними педагогічними закладами за спеціально розробленими програмами за умов забезпечення психолого-педагогічного супроводу діяльності у перший рік роботи⁴. На відміну від традиційних програм, альтернативна сертифікація передбачає будь-яке «відхилення» від традиційної спеціалізації у напрямі «освіта». Це може бути одержання ступеня бакалавра з предмету, який планується викладати, або складення іспиту на одержання сертифікату, або будь-яка варіація педагогічних семінарів, що запроваджені школою або агенціями з сертифікації, або закінчення курсів навчання, рекомендованих радою освіти штату⁵. В США найбільш широко використовуються шість альтернативних програм здобуття професії вчителя⁶. Тривалість програм складає від 1 до 3 років.

Збільшення кількості педагогічного персоналу в певному регіоні за умов забезпечення ефективності їхньої діяльності і достатньої вмотивованості потребує нових шляхів найму, підготовки та підтримки. Нестача педагогів особливо відчутна в сільській місцевості, серед учителів спеціальних, особливо точних та природничих дисциплін. Для досягнення цієї мети необхідно покладатися не лише на традиційні програми підготовки, потрібні нові шляхи для одержання сертифікату учителя. При цьому варто надавати доступ більшій кількості кандидатів до високоякісних альтернативних програм підготовки.

Розглянемо найбільш поширені моделі навчання за альтернативними програмами. Програма учителів у штаті Нью-Джерсі є найбільш відомою моделлю програм альтернативної сертифікації. Людина зі ступенем бакалавра з предмету, що буде викладатись, складає іспит за фахом, і при наявності місця у навчальному закладі та пропозиції від керівництва закладу, що бере участь у програмі, може подавати заявку на одержання сертифікату. Важливо, що в Нью-Джерсі було скорочено кредитні курси до 30. До початку роботи у класній кімнаті кандидат проходить інтенсивну 80-годинну підготовку. Потім упродовж першого року викладання учитель повинен пройти 120 годин інструкцій. Загальна кількість

³ Rubino N., Soltys M., Wright G., Young R. *Alternative Teacher Certification: An Avenue for Quality and Diversity in Public Education*. Wilmington College, 1994, p. 3.

⁴ *Innovation in education: Alternative routes to teacher certification*, 2004, p. 4.

⁵ Rubino N., Soltys M., Wright G., Young R., p. 3.

⁶ *Innovation in education: Alternative routes to teacher certification*, 2004, p. 3.

годин навчання у підготовчому центрі, що афілійований до програм, дорівнює 200. Кандидат має групу підтримки, яка складається з ментора та директора. На завершення першого року навчання директор школи висловлює свої рекомендації щодо доцільності сертифікації кандидата⁷.

Програма альтернативної сертифікації в Техасі є подібною до програми Нью-Джерсі, але кандидат повинен скласти іспити за секціями (математика, читання, письмо) – тест щодо базових навичок, та повинен мати необхідну кількість кредитних годин у галузі, в якій одержує сертифікат. Кандидати мають завершити додаткову курсову роботу, необхідну для сертифікації та працевлаштування. Додатково кожен кандидат повинен заплатити за «реліз-тайм» ментора. У 1992 р. майже 2000 інтернів працевлаштувались у школи Техасу завдяки таким програмам⁸.

У Каліфорнії Закон про освітні реформи Хагес-Харта передбачає запровадження Програми сертифікації учителів для заповнення вакансій у 6 – 12 класах. Ця програма була частиною плану, за яким педагогічна підготовка передавалась від закладів вищої освіти під юрисдикцію районів. Кандидати повинні мати ступінь бакалавра з предмету, що планується викладати, скласти іспит базових навичок та тест штату з дисципліни, що планується викладати. Школи у штаті повинні надати докази щодо наявності вакансій, які неможливо заповнити сертифікованими учителями. Школа розробляє план професійного розвитку учителя зі списком курсів, які необхідно вивчити. Потім призначається ментор для кожного кандидата. Комісія з сертифікації пропонує список напрямів, за якими відбувається підготовка, для допомоги у розробленні плану професійного розвитку кандидата. За проаналізованими матеріалами це розвиток дитини, структура курікулуму середньої школи, теорія і практика діагностики та інструкційних стратегій, теорія і практика інструкційного планування, теорія і практика використання медійного та курікулумного матеріалу, досягнення мотивації, теорія і практика класного менеджменту, взаємини «студент – учитель», шкільна організація та адміністрація⁹.

Незважаючи на заперечення з боку прихильників традиційних програм підготовки учителів, альтернативна сертифікація зростала стрімко у всіх штатах крім двох (Аляска та Північна Дакота). Штати Алабама та Вісконсин запровадили альтернативну сертифікацію під диверсифікованими стандартами, які намагаються відповідати різні потребам різних

⁷ Rubino N., Soltys M., Wright G., Young R., p. 6.

⁸ Rubino N., Soltys M., Wright G., Young R., p. 7.

⁹ Rubino N., Soltys M., Wright G., Young R., p. 8-9.

штатів. Інші штати запровадили програми, які пропонують тимчасові ліцензії і які можуть бути оновлені при наявності доказів продовження зайнятості у педагогічній освіті. Під час тимчасового ліцензування «альтернативні вчителі» мають 80% вчительського навантаження та їх діяльність координується менторами. Штати Каліфорнія, Меїн, Аризона, Теннессі мають школи, в яких запроваджені програми альтернативного працевлаштування, якими опікуються ради з освіти штату, місцеві освітні агенції або заклади вищої освіти¹⁰.

У 1989 р. Американська асоціація педагогічних коледжів та Асоціація едукаторів для учителів підтримали альтернативну сертифікацію та видали необхідні документи для її повноцінного функціонування. Національна освітня асоціація у 1989 р. запровадила комітет з вивчення питань нетрадиційних шляхів одержання сертифікатів учителями. Комітет розробив спеціальні вказівки та напрями розвитку альтернативних програм, основні положення яких можна звести до наступних: програми повинні розроблятися стейкхолдерами; кандидати повинні мати ступінь бакалавра з дисципліни, яка буде ними викладатися, кандидат до початку викладацької діяльності повинен одержати ґрунтовну теоретичну педагогічну підготовку, кандидат повинен одержувати допомогу і супровід ментора.

«Навчай для Америки» – це інший альтернативний шлях для сертифікації учителів, запроваджений Венді Кіпп (Wendy Kipp) – 24-літнім випускником університету Принстона у 1989 р. За цим шляхом нещодавній випускник непедагогічного коледжу може вступити до програми «Навчай для Америки», що передбачає 6-тижневі інтенсивні літні курси. Дворічна програма включає 6 тижнів лекцій, 2 тижні «орієнтаційних» занять з призначеним ментором у школі, в якій вони будуть працювати¹¹.

Програма «Загони для навчання» (The «Troops to Teacher») була створена для полегшення працевлаштування мобілізованого персоналу відповідно до скорочень у силових структурах за рішенням Конгресу у 1992 р. Ця програма спрямовувалась на створення умов для працевлаштування мобілізованих військових, для чого призначались стипендії колишнім військовим для одержання сертифікатів учителів та гранти школам, які їх працевлаштовують.

Однак вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що хоча кількість штатів, що запроваджують альтернативні шляхи збільшувалась, існувала невідповідність у програмах, що можна пояснити двома чинниками:

¹⁰ Rubino N., Soltys M., Wright G., Young R., p. 8

¹¹ Rubino N., Soltys M., Wright G., Young R., p. 9.

стрімке зростання штатів, що визнають альтернативну сертифікацію як шлях вирішення проблеми недостатності учителів та різні визначення термінів в цих штатах. У результаті суперечностей у визначенні поглиблювалась невідповідність у сертифікації між штатами, що призвело до зменшення мобільності учителів та порушення балансу попиту та пропозиції на національному рівні.

Аналізуючи основні проблеми альтернативної сертифікації можна визначити дві проблеми, що поставали у зв'язку зі здобуттям педагогічного фаху альтернативним шляхом: наскільки свідомий був вибір педагогічної діяльності людиною і наскільки професійні такі викладачі. Дослідження, проведене у 1988 – 1989 рр., показало, що $\frac{3}{4}$ вчителів зробили свідомий вибір щодо зміни кар'єри, і лише 4% були безробітні, причому 52% з таких учителів належали до національних меншин (в Каліфорнії та Нью Джерсі – 16–20% меншин). Дж. Шульман (Judith Shulman) зауважує, що більше чоловіків та представників національних меншин почали працювати учителями завдяки альтернативним програмам¹². У результаті у 2003 році відсоток несертифікованих учителів склав лише 8%¹³.

Якість викладання – це ще одне питання, що підштовхнуло до створення альтернативних програм. Освітняни зауважували, що фахівці в своїй галузі можуть стати хорошими учителями спеціальних предметів. Крім того, недостатність талановитих учителів у державних школах та іноді відсутність можливостей для їх заохочення також актуалізували питання альтернативної підготовки.

Вимоги до альтернативних програм сертифікації значно відрізняються, але більшість програм нетривалі, менш дорогі, більш практично орієнтовані, ніж традиційні програми на базі університетів. Допрофесійна підготовка зазвичай триває від 4 до 12 тижнів до того, поки новий учитель розпочне викладацьку роботу. Програми зазвичай включають курс педагогіки дисципліну, яку планує викладати, а також практичне навчання.

Проаналізовані матеріали дозволяють нам віднести початок запровадження альтернативних шляхів здобуття професії учителя в США до 1980-х рр. Передумовою створення сертифікації педагогів за допомогою альтернативних програм стала ситуація з педагогічними кадрами, яка характеризувалась значною кількістю пенсіонерів на тлі збільшення кількості студентів педагогічних закладів. Але головне завдання на цьому етапі полягало не в простому збільшенні кількості викладачів,

¹² Rubino N., Soltys M., Wright G., Young R., p. 11.

¹³ Transition to teaching grant program, p. 3.

а у підвищенні якості освіти для задоволення високих академічних стандартів. Як зазначається у Програмі розвитку освіти «Жодної дитини поза увагою» (No Child Left Behind), кожен учитель академічної дисципліни повинен бути висококваліфікованим, озброєний знаннями, навичками і здатністю до навчання відповідно до високих стандартів, бути активним в умовах диверсифікації студентів.

Дослідження розвитку педагогічної освіти у 1990-х роках свідчили про необхідність більш інтенсивної підготовки педагогів, що визнавалось на всіх рівнях¹⁴. У 1986 р. Секретар освіти У. Беннет (William Bennet) звернувся з проханням до законодавців відмінити вимоги щодо наявності диплому педагогічних закладів для одержання сертифікату для учителів. Він назвав їх «бездумними паперами», які є перешкодою в освіті, наголосивши на тому, що учителя повинні лише демонструвати знання предмету, хороший характер та здібність спілкуватись з молоддю¹⁵. На його думку педагогічна освіта має малі ресурси, щоб запропонувати їх майбутнім учителям, які володіють знаннями з фаху.

Альтернативні програми дозволяють тим, хто змінює місце роботи, або тим, хто довго був поза ринком праці (наприклад, в декретній відпустці), тим, хто закінчив коледж, почати педагогічну діяльність. Як показує практика, нові програми мають потенціал заохочувати талановитих людей, тих, хто бажає залишатись у певних міських або сільськогосподарських районах, і тих хто вважає, що традиційним програмам підготовки вчителів бракує практичної підготовки для реальної роботи у класній кімнаті. Вони відповідають спеціальним місцевим потребам, надають можливість одержати підготовку поруч з домом або місцем, де вони бажають залишитись¹⁶.

У середині 1980-х років була підтримана ініціатива щодо розвитку компетенцій та поліпшення якості підготовки учителів та оновлення програм їх підготовки. Якість навчання була у центрі уваги пошуків альтернативного шляху для сертифікації вчителів. Ті, хто підтримував традиційну сертифікацію вчителів, наполягали на тому, що поліпшення якості освіти залежить від професійних знань та галузевих компетенцій, ґрунтується на основі інституційної педагогічної підготовки (Е. Отуа). З іншого боку, ті, хто підтримував альтернативну сертифікацію, наполя-

¹⁴ Ludlow B., Wienke W. *Alternative Certification in Special Education: A Qualitative Study of Two Models*, Mar 94, p. 4.

¹⁵ Rubino N., Soltys M., Wright G., Young R., p. 16.

¹⁶ *Innovation in education: Alternative routes to teacher certification*, p. 4.

гали на тому, що якість освіти може бути підвищена шляхом заохочення талановитих людей компетентними особами¹⁷.

На початку 1980-х років лише невелика кількість штатів реалізувала програми для сертифікації тих, хто мав бажання працювати вчителями, але не закінчив традиційні педагогічні заклади. Спочатку 15 штатів Південної регіональної освітньої ради вивчили умови навчання учителів, розглянули проблеми у певних галузях та видали рекомендації для змін у педагогічній освіті. Штат Вірджинія у 1982 р., а пізніше і 12 інших штатів запровадили альтернативну програму сертифікації у відповідь на проблему найму учителів для невеликих міст та сіл, учителів для спеціалізованих шкіл та для двомовної освіти¹⁸.

Однією з причин для запровадження альтернативної сертифікації у 1980-х роках була необхідність скоротити тимчасових учителів. Питання альтернативної підготовки було дискусійним і суперечки тривали навколо того факту, що при відсутності сертифікованих учителів, було б краще мати регулярні програми найму, підготовки та менторства, ніж використовувати сертифікацію «надзвичайних умов» для заповнення вакансій. Аргументи на підтримку альтернативної сертифікації висловлювались з огляду на те, що іноді традиційні програми підготовки учителів розглядались як нецілеспрямовані і не завжди відповідали вимогам суспільства та часу¹⁹.

У відповідь на зниження довіри в суспільстві до компетенції та якості педагогічної освіти Дж. Буш ініціював освітню реформу. Центральним аспектом його стратегії було поліпшення якості педагогічної освіти та статусу Америки. Дж. Буш у своїй «Програмі 2000» визначив 6 національних цілей для освіти. Він підтримав за федеральною допомогою приватні неприбуткові організації, які мали за мету проводити сертифікацію найбільш талановитих учителів на національному рівні. Президент також підтримав Білль для заснування національного відтворення моделі штату Нью-Джерсі для альтернативної сертифікації учителів²⁰.

У 1990-х роках освіта в штаті Арканзас педагогічна освіта та процес сертифікації були не на вищому рівні. План альтернативної сертифікації був ініційований департаментом освіти штату у 1988 – 1989 академіч-

¹⁷ Bell D., Roach P. *Alternative Certification: Pathway to Success or Blind Alley to the Teacher Shortage*. Kingston, Durant, OK, 1989, p. 5.

¹⁸ Rubino N., Soltys M., Wright G., Young R., p. 5.

¹⁹ Oliver B., McKibbin M., *Teacher trainees: Alternative credentialing in California*. *Journal of Teacher Education*, No. 36, 1985, p. 25.

²⁰ Rubino N., Soltys M., Wright G., Young R., p. 6.

ному році. Статистичні дані свідчать про недостатність сертифікованих учителів, яка дорівнювала 80% у шкільних районах Арканзасу. Тенденція до зниження набору на програми підготовки учителів та старіння працюючих учителів викликала необхідність запровадження інноваційних методів для заохочення більш широкого кола досвідчених людей, які мають бажання розпочати педагогічну діяльність²¹.

Отже, альтернативні програми є достатньо популярними у світі і дозволяють вирішувати проблему недостатності педагогічних кадрів у певній місцевості або в певній ланці освіти. Вони надають «другий шанс» тим, хто змінює місце роботи, або тим, хто тривалий період був поза ринком праці, а також тим, хто щойно закінчив коледж, розпочати педагогічну діяльність. Всі альтернативні програми відповідають потребам певної місцевості щодо педагогічного персоналу, надають можливість одержати підготовку поряд з домом або місцем, в якому претенденти мають бажання залишитись.

Альтернативна сертифікація спрямована на задоволення індивідуальних та національних потреб у розвитку людських ресурсів, позитивно впливає на якість майбутніх учителів. Альтернативні шляхи здобуття фаху вчителя надають можливість заохочення та підготовки кваліфікованих фахівців з метою поліпшення якісних та кількісних показників забезпечення освітніх закладів педагогічним персоналом у штатах. Використання альтернативної сертифікації для організаційного розвитку та неперервного професійного розвитку є перспективним напрямом реформування педагогічної освіти.

Розглянуто умови виникнення альтернативних шляхів здобуття педагогічної освіти наприкінці ХХ як одного з механізмів забезпечення якості освіти в різних штатах країни. Увагу приділено перевагам та недолікам нетрадиційного способу одержання педагогічної професії. Виявлено особливості його розвитку в різних штатах країни, специфіку підготовки майбутніх педагогів за «нетрадиційними» програмами, охарактеризовано цільову аудиторію. Виявлено, що альтернативна сертифікація спрямована на задоволення потреб у неперервному професійному розвитку викладача. Автор підкреслює важливість альтернативних програм для підвищення ефективності професійної діяльності учителів.

Ключові слова: альтернативні програми навчання, педагогічна освіта, неперервна освіта, педагогічний персонал, професійний розвиток, сертифікація учителів

²¹ *Innovation in education: Alternative routes to teacher certification*, p. 4.

Abstract: The article reveals the prerequisites of appearance of alternative ways to train teachers in USA in the end of the 20th century as main mechanisms to increase qualitative and quantitative characteristics of teaching staff. The author concentrates the attention on the advantages and disadvantages of non-traditional way to acquire teaching profession. The peculiarities of the development in different states of the country, main characteristics of the training with the help of alternative programs have been found, the target groups have been described. It is shown that alternative certification aims at meeting individual as well as national needs in lifelong development of human resources, increases the effectiveness of future teachers' professional activity.

Keywords: alternative ways, teacher training, lifelong learning, teaching personnel, professional development, teachers

Бібліографія

Bell D., Roach P., *Alternative Certification: Pathway to Success or Blind Alley to the Teacher Shortage*. Kingston Durant, OK, 1989, 12 p.

Innovation in education: Alternative routes to teacher certification. U.S. department of education, office of innovation and improvement, Washington, D.C. 2004, 70 p.

Ludlow B., Wienke W. *Alternative Certification in Special Education: A Qualitative Study of Two Models*, Mar 94, 9 p.

Oliver B., McKibbin M. *Teacher trainees: Alternative credentialing in California*. Journal of Teacher Education, No. 36, 1985, p. 20-23.

Transition to Teaching Grant Program; Notice of Final Priorities and Requirements and Notice Inviting Applications for New Awards for Fiscal Year (FY) 2004; Department of education, Federal Register, Vol. 69, No. 84, Friday, April 30, 2004, 8 p.

Rubino N., Soltys M., Wright G., Young R. *Alternative Teacher Certification: An Avenue for Quality and Diversity in Public Education*. Wilmington College 1994, 35 p.